

ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСНОВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ І ГАРМОНІЗАЦІЇ СТОСУНКІВ АГЕНТІВ РИНКУ В ЕКОНОМІЦІ ДОБРОБУТУ

В. І. Варцаба

Ужгородський національний університет,

88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, пл. Народна, 3, e-mail: official@uzhnu.edu.ua

Анотація. В статті на підставі аналізу теоретичних положень, визначень, категорій, закономірностей і характеристик економіки добробуту і концепції соціального добробуту доказується існування прямого зв'язку між фактом досягнення будь-якою системою парето-оптимального стану ринку, як наслідку досягнення і тривалого підтримання гармонізованих стосунків між всіма його учасниками. Продемонстровані причини стану неоптимальності ринку як наслідку дисгармонічності стосунків в розподілі ресурсів між учасниками економічного процесу в системі. Ідентифіковано новий, властивий постіндустріальній, інформаційно-інтелектуальній економіці, ресурсний чинник – інтелектуальний ресурс, забезпечення ефективного використання якого гарантуватиме оптимізацію розподілу всіх інших ресурсів системи з досягненням більш досконалого рівня суспільного добробуту. Встановлено, що подальше дослідження слід спрямувати на ідентифікацію умов забезпечення ефективної взаємодії індивідуумів або їх груп на основі їх здатності і готовності до гармонізації своїх і чужих інтересів, до встановлення економічної гармонії – рівноваги інтересів і вигод.

Ключові слова: добробут, економіка, ринок, парето-оптимум, ресурс, стосунки, взаємодія, інтереси, гармонізація, рівновага.

Аннотация. В статье на основании анализа теоретических положений, определений, категорий, закономерностей и характеристик экономики благосостояния и концепции социального благосостояния доказывается существование прямой связи между фактом достижения любой системой Парето-оптимального состояния рынка, как следствие достижения и длительного поддержания гармонизированных отношений между всеми его участниками. Продемонстрированы причины состояния неоптимальности рынка как следствия дисгармоничности отношений в распределении ресурсов между участниками экономического процесса в системе. Идентифицированы новый, присущий постиндустриальной, информационно-интеллектуальной экономике, ресурсный фактор - интеллектуальный ресурс, обеспечения эффективного использования которого будет гарантировать оптимизацию распределения всех других ресурсов системы с достижением более совершенного уровня общественного благосостояния. Установлено, что дальнейшие исследования следует направить на идентификацию условий обеспечения эффективного взаимодействия индивидуумов или их групп на основе их способности и готовности к гармонизации своих и чужих интересов, к установлению экономической гармонии - равновесия интересов и выгод.

Ключевые слова: благосостояние, экономика, рынок, Парето-оптимум, ресурс, отношения, взаимодействие, интересы, гармонизация, равновесие.

Abstract. In the article, the existence of a direct connection between the fact of reaching a pareto-optimal market state by any system as a consequence of achieving and sustaining harmonized relationships between all of its sharers, is proved on the basis of the analysis of theoretical principles, definitions, categories, patterns and characteristics of welfare economics and the conception of social prosperity. The causes of the state of the lacking optimality of the market because of the disharmony of the relationships in the system have been demonstrated. A new, inherent to pro-industrial, informational-intellectual economy, resource factor – intellectual resource, ensuring an effective use of which will guarantee an optimization of distribution of all the other resources of the system with the achievement of a higher level of social well-being, has been identified. It has been determined that further research has to be aimed at identifying the conditions that ensure an effective interaction of individuals or their groups on the basis of their ability and disposition to the harmonization of their and else's interests, and to the establishment of economic harmony of interests and benefits.

Keywords: well-being, economy, market, pareto-optimum, resource, relationships, interaction, interests, harmonization, balance.

Постановка проблеми. Глобалізація всіх складових процесів економічного і соціального розвитку сучасного суспільства, загострення конкуренції на ринках всіх видів ресурсів, напруженість між групами і об'єднаннями різних держав, між окремими державами і, навіть, в рамках окремо взятих держав між різними регіонами і т. д. свідчить про нагальну необхідність пошуку шляхів і управлінських технологій якщо не повної ліквідації існування і впливу цих небажаних факторів, то, принаймні, нівелювання їх впливу на результати життєдіяльності людських спільнот з позицій досягнення останніми такого бажаного економічного і соціального добробуту.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні основи економіки добробуту були започатковані роботами Вілфредо Парето (Vilfredo Pareto, 1848 – 1924) з теорії розподілу ресурсів

і зростання суспільного добробуту [1; 2, с. 94-95; 3, с. 526-527] та створенням Артуром С. Пігу (Arthur Cecil Pigou, 1877-1959) у 1924 році концепції соціального добробуту, суть якої полягає в тому що, маючи в своїй основі економічний добробут – кількість задоволення, яке можна виразити в грошовому еквіваленті, було інтерпретовано як суму добробутів окремих індивідів [4].

Приведемо в найбільш узагальненому вигляді основні визначення категорій, закономірностей і характеристик економіки добробуту.

Якщо врахувати, що під добробутом розуміють забезпеченість населення держави, соціальної групи або класу, сім'ї, окремишньої особистості необхідними для життя матеріальними, соціальними і духовними благами, то категорія блага це та будь-яка матеріальна, соціальна або духовна підкатегорія, яка містить і несе в собі певний позитивний сенс і корисність для суб'єкта, що прагне до її отримання.

Таким чином, матеріальні блага це товари або послуги, які здатні задовольнити певну людську потребу (характеристика корисності) і мають певну цінність (вартість). Соціальні блага (суспільні) – різновидність благ, які характеризуються спільним використанням їх різними суб'єктами діяльності і, нарешті, духовні блага - блага, які задовольняють потреби душі і думки (література, мистецтво, почуття, спілкування тощо).

При цьому, рівень добробуту населення, групи, окремої особистості напряму визначається рівнем розвитку комплексу продуктивних сил, характером економічних відносин, якістю соціально-економічної політики в суспільстві та ефективністю її реалізації.

Зважаючи на ту обставину, що саме за В. Парето процеси ефективного розподілу і використання ресурсів визначають позитивну чи негативну динаміку змін в суспільному добробуті, звернемось до аналізу можливостей використання основних засад його теорії розподілу ресурсів і зростання суспільного добробуту для пояснення дії феномену гармонізації економічних наслідків господарської діяльності, яка відбувається за умов гармонізації інтересів її суб'єктів.

Дві теореми добробуту В. Парето, мають незаперечно величезне значення для сучасної економічної науки. Його перша теорема добробуту голосить, що розподіл ресурсів, для якого характерна загальна рівновага в економіці, буде також парето-оптимальним за умови що функції корисності всіх споживачів локально ненасичувані, а друга теорема добробуту, яка є зворотною щодо першої, стверджує, що парето-оптимальний стан на ринку можна реалізувати в якості рівноваги.

При цьому, парето-оптимальність або оптимум за Парето – це характеристика такого стану системи (оптимальний розподіл ресурсів і максимальний добробут суспільства), за якого будь-яка зміна розподілу погіршує добробут хоча б одного суб'єкта економічної системи, тобто стан кожного окремого суб'єкта не може бути покращено без погіршення інших. Якщо ж прийняти до уваги формулюванням самого В. Парето про те, що «Будь-яка зміна, яка нікому не приносить збитків, а деяким людям приносить користь (за їх власною оцінкою), є покращанням» (цитуються за [5]), то, згідно сформульованого ним же критерію зростання суспільного добробуту, рух системи в сторону оптимуму є можливим лише за такого розподілу ресурсів, який збільшує добробут щонайменше однієї людини, не приносячи збитків ніякій іншій.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Говорячи ж про регіональну соціально-економічну систему з притаманними їй ринковими характеристиками, можна попередньо припустити, що під парето-оптимальним станом регіонального ринку слід розуміти ситуацію, коли є неможливо покращити добробут учасника економічного процесу, не погіршуючи одночасно добробуту щонайменше одного із множини всіх інших.

Якщо прийняти за засадничу гіпотезу існування прямого зв'язку між фактом досягнення будь-якою системою парето-оптимального стану ринку, як наслідку досягнення і тривалого підтримання гармонізованих стосунків між всіма його учасниками, то цим самим ми готуємо ґрунт для визнання наявності попередньо існуючого стану неоптимальності цього ринку, а іншими словами дисгармонічності стосунків між учасниками економічного процесу в системі.

Мета статті обґрунтування доцільності і шляхів дослідження можливостей управління взаємодією контрагентів ринку (індивідуумів/груп) з врахуванням їх здатності і готовності до гармонізації своїх і чужих інтересів, до встановлення економічної і соціальної гармонії.

Виклад основного матеріалу. Процес гармонізації, під яким можна і слід вважати використання суб'єктом управління соціально-економічною системою технологій гармонізованого управління і менеджменту, абсолютно не заперечує відому позицію А. Сміта (Adam Smith, 1723 – 1790) про недоцільність втручання держави в соціально-економічні відносини засновані на приватній власності і конкуренції. Адже, його обґрунтування цієї недоцільності ґрунтувалось на переконанні, що ринок є саморегулятивною системою з існуванням природної гармонії між конфліктючими інтересами його агентів і, що «Не від благочинності (щедрості) м'ясника, пивовара чи пекаря ми чекаємо свій обід, але від їхньої поваги до власних інтересів. Ми звертаємось не до їх гуманності, а до їх егоїзму, і ніколи не говоримо їм про наші нужди, а про їх вигоди» [6, с. 9]. Тобто, за А. Смітом, саме врахування інтересів однієї сторони іншою приводить до задоволення інтересів цієї іншої з досягненням «гармонії».

Слід вказати, що розвиток цієї ідеї А. Сміта продовжив у 40-50-х роках ХІХ ст. Фредерік Бастія (Frederic Bastiat, 1801 – 1850), який у своїй праці «Економічні гармонії» (1850) [7, с. 168] прийшов до висновку про те, що «... всі законні інтереси гармонійні. У цьому головна думка мого твору і не можна не визнати її важливості».

Більш глибоко теорія «суспільної гармонії» або «гармонії інтересів» була розроблена відомим представником політичної економії США Генрі Ч. Кері (Henry Charles Carey, 1793 – 1879), який у 1868 році в праці «Гармонія інтересів» [8] сформулював закон про «зростання долі робітників у національному продукті», суть якого полягала в тому, що із зростанням продуктивності праці (в міру оволодіння людиною природою) доля робітників у кількості вироблених благ, що зростають, постійно збільшується, в той час як частка капіталістів пропорційно зменшується, забезпечуючи таким чином гармонію соціальних інтересів в суспільстві і виключаючи будь-які протиріччя.

Математичну інтерпретацію системи загальної економічної рівноваги розробив Л. Вальрас (Marie-Esprit-Léon Walras; 1834 – 1910), наступником якого на кафедрі політичної економії університету в Лозанні (Швейцарія) став В. Парето [9].

Таким чином, всіма попередниками і сучасниками В. Парето готувалося підґрунтя для появи його ствердження про те, що коли всі учасники ринку, прагнучи кожен до своєї власної вигоди, досягають взаємної рівноваги інтересів і вигод (тобто певного рівня їх гармонізації), сумарне задоволення або загальна функція корисності досягає свого максимуму. Це, за змістом, майже те саме, що мав на увазі А. Сміт, коли вів мову про регулюючий вплив на стан того чи іншого ринку і його учасників «невидимої рвки».

Звідси цілком очевидним є висновок, що будь-який парето-оптимальний стан системи із існуючої множини можливих може бути досягнутий ринковими методами, тобто шляхом прийняття суб'єктами господарювання таких рішень щодо керування своїми доходами, які в рівновазі даватимуть результат, що співпадатиме із станом, вибраним нами за мету.

Звернемо, однак, увагу на той факт, що В. Парето говорив тільки про «можливість» досягнення парето-оптимального стану, не встановлюючи необхідних для цього передумов, умов і вимог, як окрім щодо «оптимального розподілу і використання ресурсів».

Однак, в часи становлення та розвитку і класичної (А. Сміт, А. С. Пігу), і неокласичної (Л. Вальрас, В. Парето.) економічних теорій всі автори виходили з єдиної на той час ресурсної моделі, в основі якої лежали так звані «три кити економіки»: земля, праця і капітал.

Якщо піддати аналізу суть терміну «ресурс», під загальним прототипічним значенням якого розуміють запаси або джерело чогось такого, що може бути використане, витрачене в разі потреби [10], то традиційні інтерпретації цього поняття щодо трьох названих вище складових зводяться до наступного:

- (земля) природні ресурси – сукупність об'єктів і систем живої і неживої природи, компоненти природного середовища, що оточують людину, які використовуються в процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних і культурних потреб людини і суспільства;

- (праця) трудові ресурси – вітчизняна економічна наука трактує цей термін як працездатне населення (дійсне і потенційне) на території країни, адміністративної територіальної одиниці або підприємства;

- (капітал) - один із факторів виробництва, все те, що використовується для виробництва, але безпосередньо не споживається в ньому (за винятком повільної амортизації) і, на відміну землі і природних ресурсів, капітал складається з раніше виробленого продукту.

В приведеному переліку відсутній один із основних видів ресурсної бази сучасної економіки – знання, які «... залишаються тим ресурсом, що набуває значення не лише як рівень інтелектуальних можливостей, а як економічний ресурс, що стає базисом і засобом створення та впровадження інновацій» [11]. Основною перевагою цього виду ресурсу щодо всіх інших є його певна «невичерпність» в зв'язку з постійним розвитком, нарощуванням і збагаченням здобутих людьми знань і досвіду.

Поступове формування і розвиток постіндустріальної, інформаційно-інтелектуальної економіки, призвело до того, що в основу ресурсної бази економічного розвитку було введено такий додатковий ресурс, як людський капітал [12], який став «...набагато важливішим, ніж природні ресурси чи накопичене багатство. [...] кутовим каменем конкурентоспроможності, економічного зростання та ефективності» [13, с. 26].

Вважаємо за необхідне наголосити, що вітчизняні науковці приділяють достатньо уваги проблемі інтерпретації цього виду ресурсу в економічній активності різних складових соціально-економічних систем, пропонуючи і обґрунтовуючи самі різноманітні варіанти його визначень. Так, в [14] під поняттям інтелектуальний ресурс запропоновано розуміти «Людські ресурси, що створюють інновації ...». В роботі [15] це «... сукупність індивідуальних інтелектуальних потенціалів персоналу підприємства. ...», а в роботі [16] «... 1) це структурне поняття для визначення певної частини персоналу підприємства, що характеризує його з якісної, змістовної сторони; 2) це знання і здібності персоналу підприємства і продукти його інтелектуальної і творчої діяльності». Автором роботи [17] це поняття відображено як «... категорія, яка відображає частину ресурсів підприємства, що не мають матеріально-уречевленої форми», а в роботі [18] це «... нематеріалізовані надбання підприємства або інтегрована сукупність у вигляді знань, умінь, накопиченого досвіду, носієм яких є персонал підприємства, та результати науково-технічної діяльності, організаційно-методичних рішень за різними напрямками функціонування підприємства».

Авторами [19] констатовано, що «... і в вітчизняній фаховій літературі, і в літературі інших країн на сьогодні відсутнє чітке і однозначне трактування поняття IP, що вимагає удосконалення

всіх базових понять. розпочинаючи від того чи є поняття «інтелектуальний ресурс» похідним від понять «інтелект» і «природний ресурс» та запропоновано ввести до наукового обігу поняття «активні інтелектуальні ресурси», під елементарною складовою яких «... слід розуміти елементарного носія інтелекту – живу людину, індивідуума, фізичну особу, інтелектуальний ресурс якої не може використовуватись окремо від його носія і без його на це волі».

Отже, без носія/носіїв інтелекту і без їх активності «... ми не можемо мати цього ресурсу без умови наявності інтелекту і без умови його дії» [20], в зв'язку з чим врахування впливу цього ресурсу може суттєво змінити картину економічної рівноваги чи гармонії в раціональному розподілі всіх інших видів ресурсів. Це без ніякого сумніву робить доцільним і необхідним як наукове уточнення, так і теоретичний розвиток моделей та принципів парето-ефективності і парето-оптимальності стосовно нових соціальних, економічних і політичних реалій, в яких забезпечення ефективного використання інтелектуального ресурсу системи гарантуватиме оптимізацію розподілу всіх інших ресурсів з досягненням більш досконалого суспільного добробуту.

Необхідність і доцільність наукового уточнення і теоретичного розвитку моделей і принципів парето-ефективності та парето-оптимальності підтверджується можливістю нераціонального використання цього виду ресурсу, про що більше як 50 років тому (1962) було сказано професором економіки університету штату Мічиган К. Боулдінгом (Kenneth E. Boulding) під час лекції на дуже сучасну і актуальну тему: «Нераціональне використання інтелектуальних ресурсів» [21].

Цілком очевидна можливість негативного впливу нераціонального використання інтелектуальних ресурсів на прийняття неефективних та далеких від оптимальних рішень щодо розподілу всіх інших ресурсних складових соціально-економічної системи може спричинити порушення раніше досягнутої рівноваги з наступним рухом системи в сторону від очікуваного оптимуму.

Тому, саме з цих позицій слід звернути увагу на важливість ідентифікації можливостей і основних шляхів удосконалення взаємостосунків при розподілі і обміні ресурсами агентами ринку згідно відомої моделі інтерпретації ефективності за Парето для простої економіки за участю двох індивідуумів, в основі формування якої лежить т. зв. «крива споживчих можливостей», що визначає максимальний рівень корисності, якої один індивідуум може досягнути при заданому рівні корисності іншого (Рис. 1)

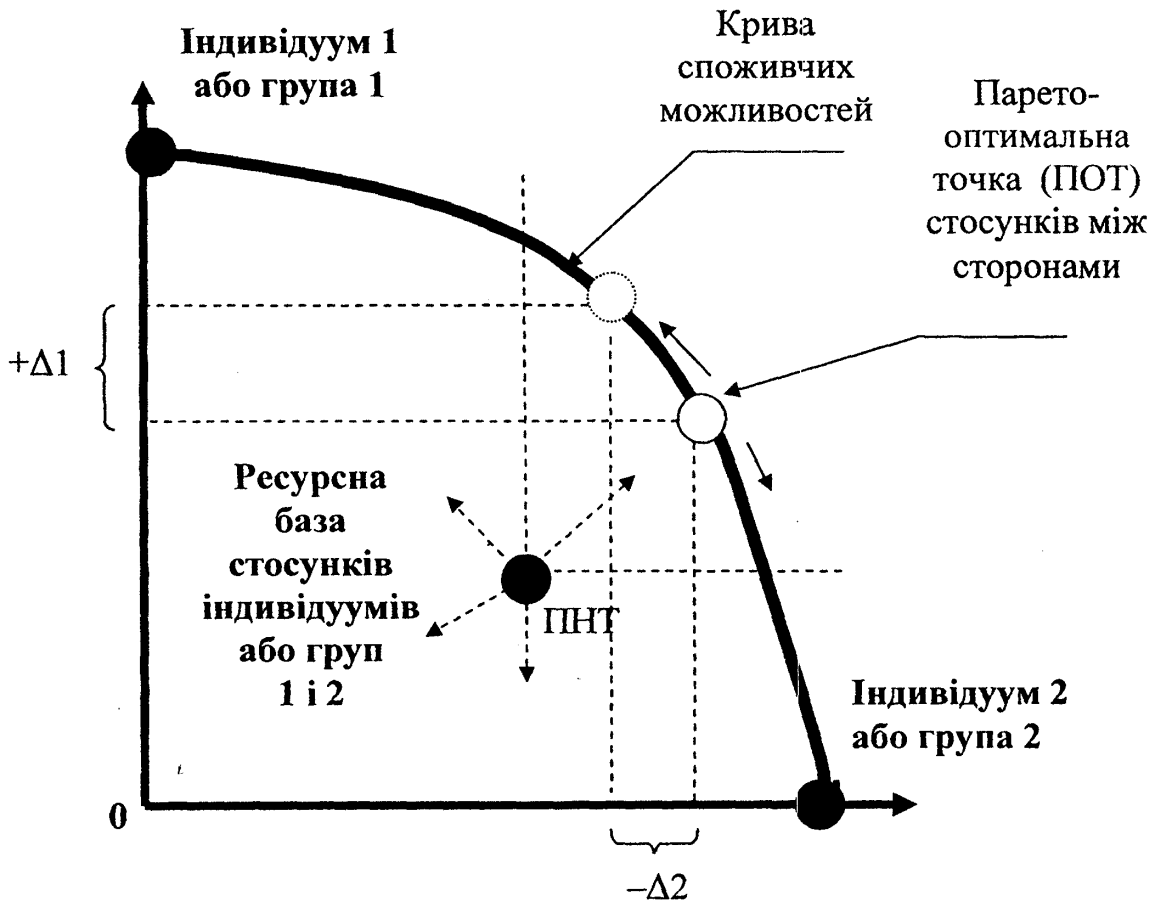

Рисунок 1 – Графік споживчих можливостей, ефективність і покращення за Парето (Джерело [2])

У випадку ж намагання будь-яким із індивідуумів чи їх груп знайти свою вигоду (для прикладу, $+\Delta 1$) за умови повного і ефективного розподілу ресурсів та функціонування ринку в межах кривої споживчих можливостей, призводитиме до адекватної втрати вигоди його контрагентом ($-\Delta 2$), що свідчить про порушення раніше досягнутої рівноваги і виходу системи з точки раніше досягнутого оптимуму.

Неефективний розподіл ресурсів, який демонструється точкою ПНТ, і можливий рух від цієї точки в сторону покращання/погіршення цілковито залежить від умов, які характеризують ринок і поведінки на цьому ринку або окремих індивідуумів, або їх організованих груп 1 і 2.

При цьому, цілком очевидним є той факт, що за певних умов конкурентний ринок призводить до ефективного перерозподілу ресурсів за Парето (на графіку – крива споживчих можливостей) через реалізацію індивідуумами (окремо або спільно) ряду певних парето-покращань (покращення свого соціально-економічного стану, не погіршуючи стану іншого) із наступним знаходженням парето-оптимальної точки ПОТ.

У випадку ж коли необхідні умови не виконані, виникають підстави для втручання в ринкові стосунки органів (в т. ч. регіональних) державного управління і менеджменту.

Серед причин, якими Дж. Е. Стігліц (Joseph Eugene Stiglitz) пояснює відсутність необхідних умов і нездатність ринкового механізму до забезпечення ефективного розподілу і обміну ресурсами присутні такі, як неспроможність (неефективність, недосконалість) конкуренції, наявність суспільних товарів (товари та послуги колективного і змішаного користування), позитивні і негативні зовнішні ефекти (суспільство як «третя особа», екологічні проблеми), неповні ринки (брак конкуренції), недосконалість інформації (когнітивні обмеження, асиметрія), безробіття.

Підставами для втручання в ринкову саморегуляцію можуть стати і інші причини навіть за наявності ринку, ефективного за Парето. По-перше, конкурентний ринок може підштовхнути певних індивідуумів і групи до соціально небажаного розподілу і обміну (свавілля і корупції урядів та чиновників від влади і бізнесу). По-друге, індивідууми і групи навіть за доброї поінформованості, не завжди приймають хороші (обґрунтовані, вірні, якісні і т. п.) рішення щодо вибору товарів і послуг, які вони споживають. Цим самим індивідуумами і групами формуються підстави для обмежень і регулювань споживання.

Таким чином, держава, її управлінські структури на всіх рівнях ієрархії в ідеалі повинна доповнювати і корегувати механізм «невидимої руки», компенсуючи неспроможності ринку і забезпечуючи парето-ефективну економіку.

Звернімо увагу, на присутність серед переліку причин неефективності ринку таких чинників як когнітивні обмеження, інформаційна асиметрія, свавілля і корупція, недосконалість прийнятих рішень суб'єктами генерування і об'єктами впливу яких виступають люди та їх стосунки в процесах взаємодії типових пар «суб'єкт – об'єкт», «керівний орган – персонал», «керівник – підлеглий», «менеджер – працівник», «постачальник – споживач», «продавець – покупець», або як ця взаємодія представлена на рис. 3.1 – індивідууми 1 і 2 (групи 1 і 2).

Таким чином, названі лауреатом Нобелівської премії 2001 року з економіки Дж. Стігліцем в [2, с. 94-95] Робінзоном Крузо і П'ятницею, ці індивідууми сьогодні нами повинні бути розглянуті, проаналізовані та ре-інтерпретовані з позицій інтелектуальної економіки в якості елементарних носіїв «активного інтелектуального ресурсу», які є:

а) інтелектуальними контрагентами, аналогічний ресурс яких потенційно здатний змінити існуючі умови розподілу традиційних видів ресурсів через появу і залучення їх нових різновидностей шляхом досліджень і відкриттів, створення винаходів, технічних, технологічних організаційних удосконалень і покращань, раціоналізаторських пропозицій – продуктів їх інтелектуальної діяльності;

б) емоційними контрагентами із всіма притаманними людській природі як позитивними, так і негативними потребами, прагненнями, інтересами, мотивами і цілями поведінки на ринку, які можуть впливати на процес розподілу і використання ресурсів, з відповідним визначенням напрямку руху ПНТ в залежності від таких їх характеристик як духовність і моральність, справедливість і порядність, схильність до співпраці чи конфліктності, до пошуку компромісів чи конкуренції і т. п.

Висновки і напрямки подальших досліджень. З викладених вище позицій особливий інтерес в подальшому повинні становити дослідження взаємодії в ринкових процесах індивідуумів/груп з врахуванням їх здатності і готовності до гармонізації своїх і чужих інтересів, до встановлення економічної гармонії – рівноваги інтересів і вигод.

Адже, якщо врахувати, що базовим принципом соціології Парето стала запропонована ним теорія нелогічних дій, в якій, автор розглядав діяльність структурних елементів (індивідуумів і груп) в суспільстві як ірраціональний процес, в якому людина діє відповідно до своїх почуттів, а вже потім на основі дій, детермінованих цими почуттями, формує переконання, то саме з позицій раціональності-ірраціональності і слід піддати теоретичному аналізу модель парето-ефективних стосунків як основи ідентифікації шляхів і можливостей управлінського впливу на процеси гармонізації інтересів і вигод учасників ринкових стосунків з врахуванням інтерпретації останніх як інтелектуальних і емоційних контрагентів процесу парето-оптимізації.

Література

1. Парето Вильфредо. Компедиум по общей социологии / Государственный ун-т Высшая школа экономики / А. А. Зотов (пер. с ит.). — 2-е изд. — М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2008. — 512с. — Перевод изд.: Compendio di sociologia generale/ Vilfredo Pareto. Firenze, 1920.
2. Стігліц Е. Дж. Економіка державного сектора / У. Дж. Стігліц // Пер. з англ. А. Олійник та Р. Скільський. — Київ: Основи. — 1998. — 854 с.
3. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг // Пер. з англ. І. Дзюб. — Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи». 2001. - 670 с.
4. Pigou, Arthur C. The Economics of Welfare / Arthur C. Pigou // [Електронний ресурс] Library of Economics and Liberty. — Режим доступу : <http://www.econlib.org/library/NPDBooks/Pigou/pgEWCover.html>
5. Эффективность по Парето / [Електронний ресурс] Cybernetics Wiki. — Режим доступу : http://ru.cybernetics.wikia.com/wiki/Эффективность_по_Парето
6. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / Адам Смит // [Електронний ресурс] USIB. — Режим доступу : http://usib.ru/files/USIB/download/adam_smit_issled_o_priode.pdf
7. Бастиа Ф. Экономические гармонии / Ф. Бастиа // [Електронний ресурс] Gendox.ru. — Режим доступу : <http://gendocs.ru/v21262/?download2=file>
8. Carey, Henry Charles. The Harmony of Interests. Agricultural, Manufacturing and Commercial. — Philadelphia: H. C. Baird, Industrial Publisher. 1868 — 227 в. / Henry Charles Carey // [Електронний ресурс] books.google. — Режим доступу : http://books.google.com.ua/books/about/The_Harmony_of_Interests_Agricultural_Ma.html?id=KFMdA AAAIAAJ&redir_esc=y
9. Présentation du Centre Walras Pareto (CWP) / [Електронний ресурс] Université de Lausanne. — Режим доступу : <http://www.unil.ch/cwp/page38846.html>
10. Ресурс / [Електронний ресурс] Энциклопедия «Викисловарь». — Режим доступу : <http://ru.wiktionary.org/wiki/ресурс>
11. Федулова Л. І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорія і практика розбудови в Україні / Л. І. Федулова, Т. М. Корнеєва // Актуальні проблеми економік. - №4(106). — 2010. — С. 73-86.
12. Максим'юк С. В. Еволюція поняття людського капіталу в умовах переходу до постіндустріального суспільства / С. В. Максим'юк, О. Р. Микитюк, Є. А. Ревтюк // [Електронний ресурс] Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — №2, Т.2. — С.207-209. — Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_2/207-209.pdf
13. Грейсон Дж. Американский менеджмент на пороге 21 века / Дж. Грейсон, К. Оделл. — М. : Экономика, 1991. — 196 с.
14. Бутнік-Сіверський О. Б. Евристика в інтелектуальній економіці, або формування системи інноваційного підприємництва / О. Б. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальна власність — 2005. — № 8. — С. 29 - 34.
15. Яковлева О. В. Основні напрями управління інтелектуальними ресурсами та інтелектуальним капіталом промислового підприємства / О. В. Яковлева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - №2(18). — 2012. — С. 116 – 119.
16. Морковіна Ю. Сучасні підходи до визначення сутності та оцінка інтелектуальних ресурсів підприємства / Ю. Морковіна // [Електронний ресурс] КНЕУ ім. В. Гетьмана. Факультет економіки та управління. — Режим доступу : http://feu.kneu.edu.ua/conference/conf_social_dev_ukr_12/section5/morkovina/
17. Швиданенко Г. О. Інтелектуальні ресурси: визначення та систематизація / Г. О. Швиданенко // [Електронний ресурс] КНЕУ. — Режим доступу : http://kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/2/Svidanenko.doc
18. Норіцина Н. І. Інтелектуальні ресурси підприємства: охороноздатність та оцінювання / Н. І. Норіцина // Вісник НМТУ. Серія Економіка. - №2(5). — С. 93 – 102.
19. Петренко В. П. Щодо уточнення інтерпретації економічної категорії «інтелектуальні ресурси» стратегічного розвитку / В. П. Петренко, М. В. Луцик // «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем». Збірн. тез доповідей IV-ї Всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Івано-Франківськ, 15-17 травня, 2013 року). — Івано-Франківськ: ПП Курилюк, 2013. — С. 118-120.
20. Schall James V. Last Things: Intellectual Resources / James V. Schall // [Електронний ресурс] ISI Web Journal "First Principles". — Режим доступу : <http://www.firstprinciplesjournal.com/articles.aspx?article=1392>
21. Boulding Kenneth E. The Misallocation of Intellectual Resources / Kenneth E. Boulding // Proceedings of the American Philosophy Society. Vol. 107, no. 2, Aprile. 1963. — P. 1.

Стаття надійшла до редакції 05.09.14
Рекомендовано до друку д. е. н, проф. Петренком В. П.